

RAAP-RAPPORT 763

De havezate Huis Bevervoorde te Gelselaar

Gemeente Borculo

Een inventariserend archeologisch onderzoek door middel van proefsteuven

raai 641-667

raai 687-689

Adviesbureau

RAAP

Archeologisch

RAAP
Postbus 1347
1000 BH AMSTERDAM

RAAP-RAPPORT 763

**De havezate Huis Bevervoorde te
Gelselaar**

Gemeente Borculo

Een inventariserend archeologisch onderzoek door
middel van proefsleuven

RAAP
Archeologisch
Adviesbureau

RAAP-RAPPORT 763

De havezate Huis Bevervoorde te Gelselaar

Gemeente Borculo

Een inventariserend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven

Nr.	Omschrijving
1	Proefsleuven 1 t/m 10
2	Proefsleuven 11 t/m 20
3	Proefsleuven 21 t/m 30
4	Proefsleuven 31 t/m 40
5	Proefsleuven 41 t/m 50
6	Proefsleuven 51 t/m 60
7	Proefsleuven 61 t/m 70
8	Proefsleuven 71 t/m 80
9	Proefsleuven 81 t/m 90
10	Proefsleuven 91 t/m 100
11	Proefsleuven 101 t/m 110
12	Proefsleuven 111 t/m 120
13	Proefsleuven 121 t/m 130
14	Proefsleuven 131 t/m 140
15	Proefsleuven 141 t/m 150
16	Proefsleuven 151 t/m 160
17	Proefsleuven 161 t/m 170
18	Proefsleuven 171 t/m 180
19	Proefsleuven 181 t/m 190
20	Proefsleuven 191 t/m 200
21	Proefsleuven 201 t/m 210
22	Proefsleuven 211 t/m 220
23	Proefsleuven 221 t/m 230

Colofon

Opdrachtgever: Dienst Landelijk Gebied Gelderland

Project: inventariserend archeologisch onderzoek Huis Bevervoorde te Gelselaar
(gemeente Borculo)

Titel: De havezate Huis Bevervoorde te Gelselaar, gemeente Borculo; een inventariserend
archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven

Status: eindversie

Datum: februari 2002

Auteur: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

Bestandsnaam: L:\QXPress\2002\GELB\RA763-GELB.qxd

Projectcode: GELB

Projectleider: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

Projectmedewerkers: drs. N.T.D. Eeltink & J. Knoppers

Autorisatie:

drs. H.F.A. Haarhuis

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2002

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

4	1 Inleiding
6	2 Landschappelijke ligging, historische gegevens en onderzoeksgeschiedenis
	2.1 Landschappelijke ligging
	2.2 Historische gegevens
	2.3 Onderzoeksgeschiedenis
11	3 Methoden
13	4 Resultaten
	4.1 Archeologische sporen
	4.2 Archeologische vondsten
21	5 Interpretatie en conclusies
24	Literatuur
25	Gebruikte afkortingen
25	Overzicht van figuren en (losse kaart-)bijlagen
26	Verklarende woordenlijst
27	Bijlage 1: Lijst van sporen

1 Inleiding

De Dienst Landelijk Gebied Gelderland heeft op 7 mei 2001 RAAP Archeologisch Adviesbureau opdracht gegeven een inventariserend archeologisch onderzoek te verrichten in de vorm van het graven van proefsleuven op het terrein van de verdwenen havezate Huis Bevervoorde of 't Jonkeren ten noorden van erve Ebbenjan aan de Jonkersweg te Gelselaar in de gemeente Borculo (figuur 1; kaartblad 34B: centrumcoördinaat 233.170/465.530). Voor dit terrein heeft de Dienst Landelijk Gebied Gelderland een inrichtingsplan opgesteld ten behoeve van een toeristisch-recreatieve ontsluiting. De doelstelling van het proefsleuvenonderzoek was het verzamelen van voldoende informatie om met een minimum aan schade aan de ondergrondse archeologische resten tot een historisch verantwoorde bovengrondse reconstructie/visualisatie van Huis Bevervoorde te kunnen komen. Het onderzoek was derhalve gericht op het vaststellen van de exacte begrenzing van de huisplaats en eventuele bijgebouwen, de gracht en overige watergangen en het markeren daarvan in het terrein ten behoeve van het inrichtingsplan. Het proefsleuvenonderzoek heeft plaatsgevonden op 19 en 20 mei 2001 en is uitgevoerd conform de geldende normen en richtlijnen voor inventariserend archeologisch onderzoek zoals vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001). De documentatie en de vondsten worden na afronding van het onderzoek overgedragen aan het Gelderse depot voor bodenvondsten te Nijmegen.

De heer M. Bartels, stadsarcheoloog van Deventer, wordt bedankt voor zijn hulp bij het determineren en dateren van het tijdens het onderzoek aangetroffen aardewerk.

Soort	Soort	Soort	Soort
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...

Figuur 1: De ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Periode	Datering		
Nieuwe tijd	1500	-	heden
Late Middeleeuwen	1050	-	1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800 voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800 voor Chr.

Tabel 1: Archeologische tijdschaal.

2 Landschappelijke ligging, historische gegevens en onderzoeksgeschiedenis

2.1 Landschappelijke ligging

Het terrein van Huis Bevervoorde ligt ten oosten van het dorp Gelselaar op de overgang van de Mölnkamp, een eenmanses, naar het voormalige broekgebied van de Weltersche Moat ten noorden hiervan (Maas & Schaars, 1995). De Mölnkamp verheft zich tot een hoogte van 15,8 m +NAP. De Weltersche Moat vertoont een lichte helling in noordelijke richting waarbij de hoogte afneemt van ongeveer 13,3 m +NAP ter hoogte van Gelselaar naar ongeveer 12,3 m +NAP langs de Overijsselse grens. In geomorfologisch opzicht behoort de Mölnkamp tot de gordeldekzandruggen met een oud bouwlanddek (Kleinsman & Ten Cate, 1979: code 3K16) en is de Weltersche Moat een beekoverstromingsvlakte (Kleinsman & Ten Cate, 1979: code 2M24). In bodemkundig opzicht betreft het respectievelijk gebieden met een hoge bruine enkeerdgrond en een lage grondwaterstand (Stiboka, 1979: code bEZ23, grondwatertrap VII) en een gebied met beekkeerdgronden met een zavel- of kleidek en een hoge grondwaterstand (Stiboka, 1979: code kpZg23, grondwatertrap III*).

2.2 Historische gegevens

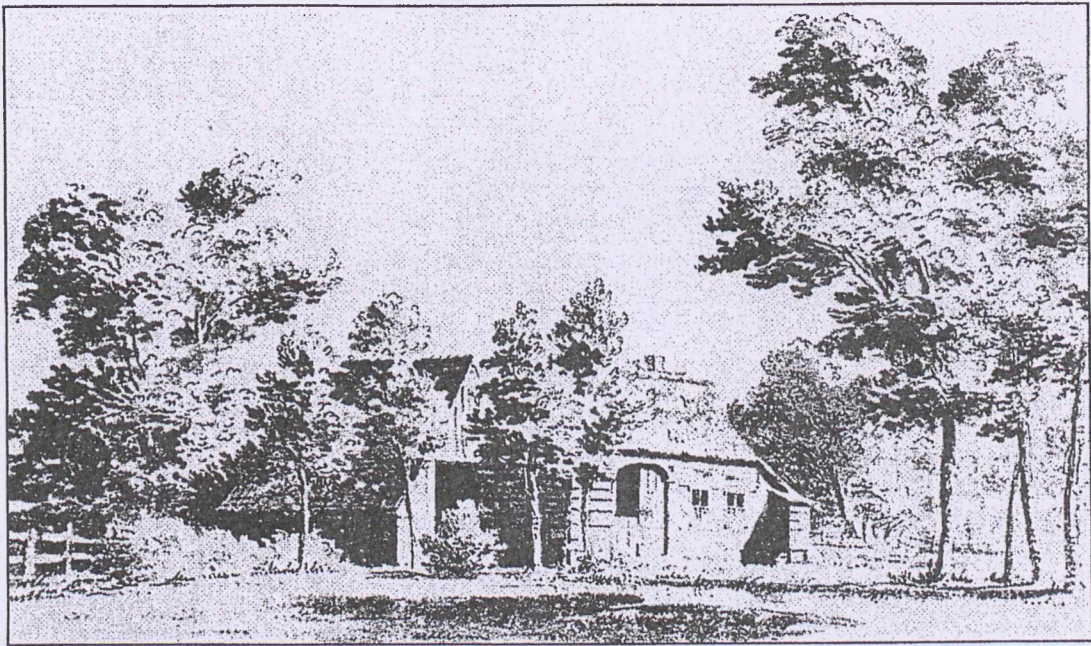
In RAAP-rapport 540 is een overzicht gegeven van de bekende historische gegevens met betrekking tot Huis Bevervoorde (Scholte Lubberink, 2000). Omdat deze gegevens ook voor onderhavig onderzoek van belang zijn, is de desbetreffende paragraaf integraal aan dit rapport toegevoegd.

Historische gegevens met betrekking tot de geschiedenis van de havezate Huis Bevervoorde zijn vooralsnog schaars. Vermoedelijk dateert het huis van oorsprong uit de Late Middeleeuwen. Uit deze periode is over het huis en zijn bewoners echter nog vrijwel niets bekend. Het is echter mogelijk dat Huis Bevervoorde identiek is aan het huis te Gelselaar (*thus te Geldesler*) waarmee in 1326 Diederik van Vorden door de graaf van Gelre en Zutphen werd beleend (Heuvel, 1973). Duidelijk is dat Huis Bevervoorde aan het eind van de Late Middeleeuwen werd aangeduid met de naam huis Mensinck (Gevers & Mensema, 1995). Uit een door mevrouw D. Lamé (Borculo) getranscribeerd handschrift uit de 17e eeuw blijkt dat het huis daarvoor bekend stond onder de naam Wiskinck of Wissink (*“van olts Wiskinck, end nu tegenwoordich Mensinck genoemt”*). In de eerste helft van de 16e eeuw kwam huis Mensinck in het bezit van een tak van het riddermatige Twentse geslacht Van Bevervoorde.

De desbetreffende familietak werd sindsdien naar hun nieuw verworven bezit aangeduid als Van Bevervoorde tot Mensinck (Fahne, 1858; Gevers & Mensema, 1995). In de 16e eeuw bezaten en bewoonden telgen uit het geslacht Van Bevervoorde de havezaten Weemselo bij Albergen, Oldemeule bij Oele en Pekkedam bij Diepenheim. Uit gegevens van Gevers & Mensema (1995), die de bewoners en geschiedenis van deze havezaten beschrijven, is tevens iets over de geschiedenis van Huis Bevervoorde te Gelselaar af te leiden. In de eerste helft van de 16e eeuw erfde jonker Sweder van Bevervoorde het goed Pekkedam bij Diepenheim van zijn vader Berend (I) van Bevervoorde tot Oldemeule en bouwde er de gelijknamige havezate. Uit zijn eerste huwelijk met Hadewich van Vorden in 1526 verkreeg Sweder van Bevervoorde het huis Mensinck bij Gelselaar, dat vanaf dat moment ook wel werd aangeduid als Huis Bevervoorde. In het verpondingskohier van de heerlijkheid Borculo uit 1649 wordt Huis Bevervoorde aangeduid als adellijke havezate. Dit betekende dat de bezitters van dit huis recht hadden op zitting in de ridderschap van de heerlijkheid Borculo (Martens van Sevenhoven, 1924). Na Sweders dood in 1570 vererfde Huis Bevervoorde op zijn oudste zoon Berend (II) van Bevervoorde. Deze gaf het huis het na zijn overlijden op zijn beurt door aan zijn oudste zoon, volgens de familietraditie eveneens Berend (III) genaamd. Berend (III) van Bevervoorde overleed op 28 september 1648, nadat hij de voor die tijd gezegende leeftijd van 86 jaar had bereikt. Hij werd begraven in de kerk van Gelselaar, waarin in de 19e eeuw nog een rouwbord of grafsteen ter herinnering aan hem en zijn in 1635 overleden vrouw Pelgrina van Coeverden aanwezig was (Snouckaert van Schauburg, 1884). Zijn zoon en opvolger Berend (IV) van Bevervoorde trouwde omstreeks 1630 met erfdochter Anna van Billerbeck tot Nienborg in Westfalen. Hij vertrok vervolgens naar het erfgoed van zijn vrouw in het Münsterland en was mogelijk de laatste bewoner van Huis Bevervoorde uit het gelijknamige geslacht. Huis Bevervoorde raakte vanaf die tijd waarschijnlijk in verval. Meester Heuvel, de bekende streekhistoricus, vermeldt in een artikel over Gelselaar dat Huis Bevervoorde vanaf het midden van de 17e eeuw mogelijk bewoond werd door leden van de geslachten Markeloff en Van Trier (Heuvel, 1973). In het 'Verpondingskohier van de stad en heerlijkheid Borculo' uit 1649 wordt Berend (IV) van Bevervoorde echter nog wel vermeld als eigenaar van Huis Bevervoorde (Te Vaarwerk, zonder jaartal). Zelfs zijn kleinzoon Heidenrijk Christoffer van Bevervoorde voerde in 1691 nog de titel *'heere tot Nijenborgh, Mensinck en Stockum, etc'* (Haga, 1948). Kennelijk was hij nog steeds in het bezit van zijn voorvaderlijke erfgoed te Gelselaar. Niet lang daarna verdwijnt het geslacht Van Bevervoorde vermoedelijk definitief uit de geschiedenis van Gelselaar.

De omvang van het terrein met de bijgebouwen van Huis Bevervoorde (*den hoff*) wordt in het verpondingskohier op drie schepel (dat wil zeggen ongeveer 0,375 ha) geschat (Te Vaarwerk, zonder jaartal). Over het uiterlijk van Huis Bevervoorde is echter weinig bekend. Een tekening van Jacob Stellingwerff laat een klein kasteel zien (Derking, 1995). Het werk van deze tekenaar staat echter als zeer onbetrouwbaar bekend, zodat de kans groot is dat de door hem vervaardigde tekening niet waarheidsgetrouw is, of nog erger, dat het afgebeelde huis niet Huis Bevervoorde te Gelselaar is.

Als in 1732 de topografisch tekenaars Andries Schoemaker, Cornelis Pronk en Abraham de Haen op hun rondreis door Oost-Nederland ook het dorp Gelselaar aandoen, is het huis vermoedelijk reeds vervallen of gesloopt. Een tekening van Cornelis Pronk laat enkele gebouwen in vakwerkstijl zien, waaronder vermoedelijk een bouwhuis met een grote toegangspoort (figuur 2). Andries Schoemaker schrijft over Huis Bevervoorde: *"Bevervoorde, gelegen in het graafschap Zutphen, is een havestaat. Het huys is seer out en sleght, met roode pannen gedeckt en een houtse gevel..... Het heeft een drooge toegewasse gracht en ligt rondom seer vermakelijk in 't geboompt"* (Gevers & Mensema, 1985).

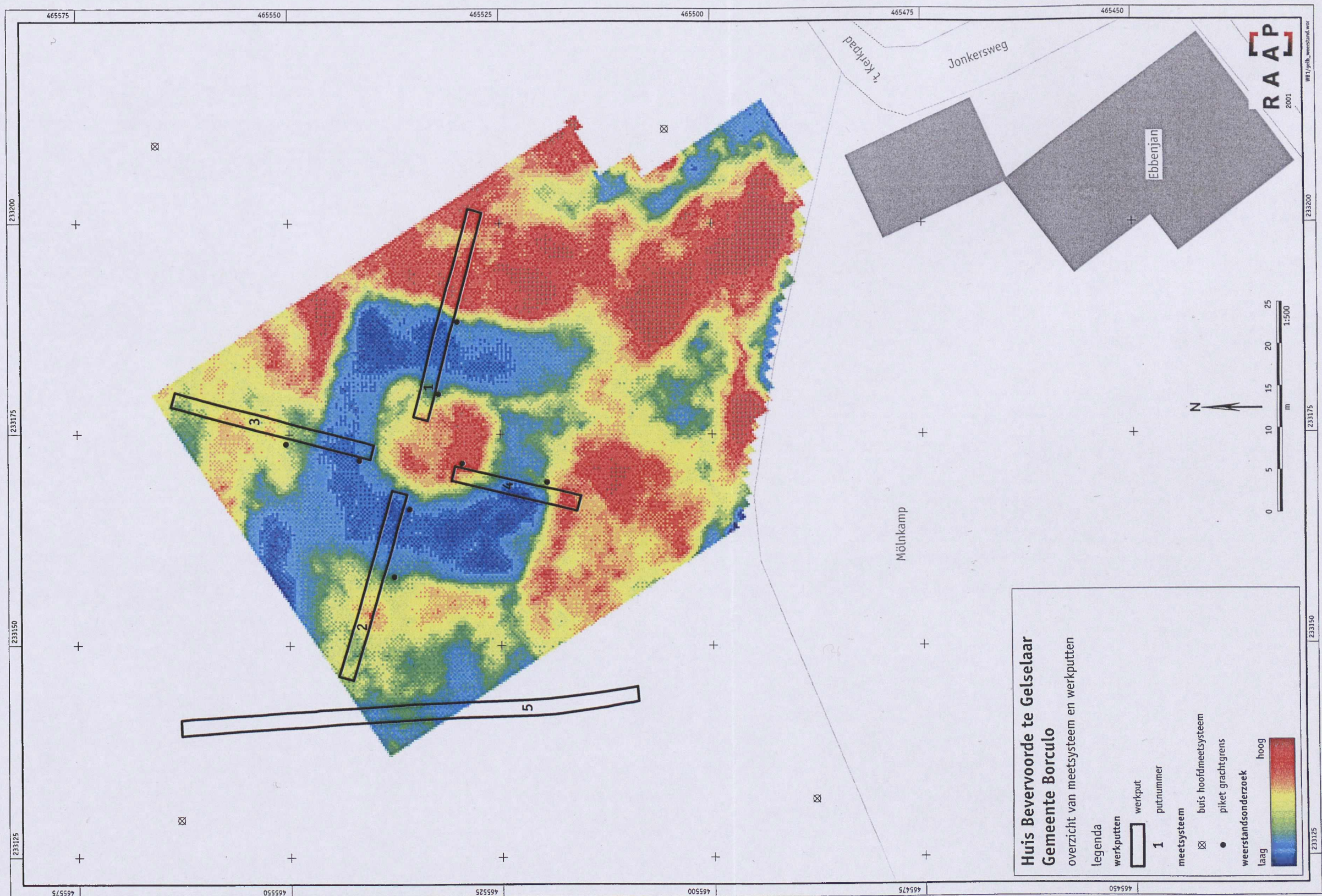

Figuur 2: Huis Bevervoorde getekend door Cornelis Pronk in 1732 (Gevers & Mensema, 1985).

Wanneer Huis Bevervoorde is verdwenen, is onbekend. Waarschijnlijk is het in de loop van de 18e eeuw in verval geraakt en uiteindelijk gesloopt. Op een militaire kaart uit 1783 staat het al niet meer aangegeven. Op de oudste gedetailleerde kadastrale kaart uit 1832 is geen spoor van het huis en eventuele grachten meer te bekennen. Meester Heuvel zag in 1898 nabij de voormalige huisplaats nog restanten van wat ooit de watermolen van Huis Bevervoorde moet zijn geweest (Heuvel, 1973). De molenkolk is volgens de overlevering in het midden van de 19e eeuw gedempt. Later werden bij de bouw van een schuur naast boerderij 't Jonker of Ebbenjan aan de Jonkersweg fundamenten en eikenhouten palen van de watermolen aangetroffen (Hagens, 1979).

2.3 Onderzoeksgeschiedenis

In opdracht van de Stichting Milieuzorggebied Neede-Borculo is in 1999 een archeologisch onderzoek uitgevoerd op vier terreinen in het dal van de Koningsbeek te Gelselaar (Scholte Lubberink, 2000).

Figuur 3: Overzicht van het meetsysteem en de werkputten op het resultaat van het weerstandsonderzoek uit 1999.

Op één van deze terreinen, een laaggelegen perceel aan de Jonkersweg ten noorden van erve Ebbenjan ('t Jonkeren), zijn door middel van booronderzoek de ondergrondse resten van de Borculose havezate Huis Bevervoorde gelokaliseerd. Deze resten zijn vervolgens met behulp van boringen en geofysisch onderzoek (weerstandsmetingen en magnetisch onderzoek) nader in kaart gebracht (figuur 3). Uit dit onderzoek bleek dat de huisplaats of pol van Huis Bevervoorde een omvang had van ongeveer 12,5 bij 15,0 m. Het onderzoek heeft helaas geen gegevens over de omvang en plattegrond van het huis opgeleverd. De huisplaats was in zijn geheel omgeven door een vierkante, ongeveer 7,5 à 10 m brede en ongeveer 2,0 m diepe gracht. Deze gracht is in het verleden grotendeels dichtgegroeid met veen, waarna het ondiepe restant is gedempt met zand, bewoningsafval en slooppuin van Huis Bevervoorde. Aan de overzijde van de gracht ten zuiden van de huisplaats zijn aanwijzingen gevonden voor een dwars geplaatst bijgebouw met een lengte van ongeveer 20 m. Direct ten oosten van dit bijgebouw bevond zich een (molen-) kolk die door middel van een stuw annex brug gescheiden werd van de gracht om het huis. Ten oosten van de kolk is in het verlengde van de Jonkersweg het (verdwenen) noordelijke deel van de oprijlaan getraceerd. Aan weerszijden van deze laan lagen meer dan vijf meter brede en ongeveer twee m diepe watergangen of sloten die water aan- en afvoerden naar en vanuit de Koningsbeek en waarvan er tenminste één in de (molen-)kolk uitmondde. Aan deze laatste watergang heeft vermoedelijk de historisch gedocumenteerde watermolen van Huis Bevervoorde gestaan.

3 Methodes

Het inventariserend archeologisch onderzoek op het terrein van Huis Bevervoorde bestond uit het graven van vijf proefsleuven met een hydraulische kraan (figuur 3: werkput 1 t/m 5). In de proefsleuven is de bouwvoor en een deel van de daaronder aanwezige mollenlaag verwijderd tot op het niveau waarop sprake was van een archeologisch leesbaar vlak (het niveau waarop de archeologische sporen zich aftekenen in het [natuurlijke] gele zand). De diepte waarop dit niveau is bereikt, varieert van ongeveer 40 tot 60 cm -Mv. In totaal zijn in een halve dag vijf proefsleuven of werkputten met een breedte van 180 cm en een gezamenlijke lengte van 141 m aangelegd (figuur 3). De ligging van de proefsleuven is bepaald op grond van de resultaten van het geofysisch onderzoek in 1999 (Scholte Lubberink, 2000). Voorafgaand aan het inventariserend archeologisch onderzoek is rondom het te onderzoeken deel van het terrein door middel van buizen en piketten een meetsysteem uitgezet (figuur 3). Met behulp van dit meetsysteem is de exacte locatie van de proefsleuven bepaald en zijn later de sleuven met de daarin aanwezige archeologische sporen ingemeten. Het meetsysteem is met behulp van een total station ingemeten in het landelijke coördinatennet. De locatie van de werkputten 1 t/m 4 is zo gekozen dat de vier sleuven een kruis vormen waarvan het (denkbeeldige) snijpunt in het centrum van de huisplaats ligt. Teneinde archeologische resten op de huisplaats niet onnodig te beschadigen, zijn de proefsleuven niet volledig tot op de huisplaats doorgetrokken. Werkput 5 is ten westen van de huisplaats en de gracht gegraven en is min of meer noord-zuid georiënteerd. Door middel van deze proefsleuf is gecontroleerd of zich in dit deel van het terrein een gedempte watergang bevindt die de gracht rond Huis Bevervoorde verbond met de Dorpsgoot van Gelselaar. Vanwege onverwachte archeologische vondsten is werkput 5 verder naar het zuiden doorgetrokken dan oorspronkelijk was gepland.

Na het graven van de proefsleuven zijn deze samen met de archeologische sporen in de verschillende werkputten ingemeten en op schaal getekend op een veldtekening (schaal 1:50). Op de veldtekening zijn alle (onderscheiden) archeologische sporen voorzien van een spoornummer. Er zijn geen sporen gecoupeerd; evenmin zijn er profielen getekend. Wel is plaatselijk de diepte van sporen bepaald door middel van boringen en is het merendeel van de sporen gefotografeerd. Archeologische vondsten die tijdens de aanleg van de proefsleuven zijn gedaan, zijn waar mogelijk per spoor verzameld. Daarnaast zijn vondsten verzameld van de stort. Deze vondsten zijn verzameld in vakken, waardoor hun vindplaats bekend is en ze met enige mate van zekerheid aan één of meerdere sporen in de naastgelegen werkput kunnen worden toegewezen.

Ten behoeve van de geplande inrichting zijn naast werkput 1 t/m 4 de grenzen van de gracht en van de huisplaats aangegeven door middel van piketten (figuur 3). Hierna zijn de proefsleuven weer (machinaal) gedicht.

4 Resultaten

4.1 Archeologisch opgraving

Na de afsluiting van de proefsleuven zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen (werkputten) archeologische objecten aangetroffen. Deze objecten zijn in de vorm van steen, aardewerk, glas, metaal, etc. Het gaat om objecten die waarschijnlijk uit de 17e eeuw dateren. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen.

De opgravingen zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen.

De opgravingen zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen. De objecten zijn op verschillende plaatsen in de opgravingen aangetroffen.

4 Resultaten

4.1 Archeologische sporen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn verdeeld over de vijf werkputten 36 archeologische sporen aangetroffen/onderscheiden (kaartbijlage 1 en bijlage 1). Deze sporen kunnen geïnterpreteerd worden als gracht, greppel, kuil, paalkuil of uitbraaksleuf. Daarnaast is van een klein aantal sporen de aard onduidelijk. De natuurlijke bodem op het terrein is een beekerdgrond, dat wil zeggen een bodem met een humeuze, enkele decimeters dikke eerdlaag op geel tot geelgrijs dekzand met roestvlekken en -concreties. Op het terrein van Huis Bevervoorde zijn de eerdlaag en de top van het gele zand opgenomen in een ongeveer 40 cm dikke bouwvoor. De donker gekleurde archeologische sporen tekenden zich duidelijk af tegen het gele zand onder de bouwvoor.

Delen van de vulling van een gracht zijn in alle werkputten aangetroffen. In de werkputten 1 t/m 4 is de gracht rondom de huisplaats aangesneden (kaartbijlage 1 en bijlage 1: sporen 9, 11, 14, 20 en 24). Deze ongeveer negen meter brede gracht vormt een vierkant van ongeveer 32 bij 32 m. Midden in dit vierkant is een huisplaats uitgespaard met een omvang van 14 bij 14 m. Op de huisplaats bevindt zich direct onder de ongeveer 40 cm dikke bouwvoor schoon, geel (natuurlijk) zand. Voor zover bekend zijn op de huisplaats geen resten van vloeren, muurwerk of fundamenteën meer aanwezig. Vermoedelijk waren de niet dragende (binnen-)muren van Huis Bevervoorde rechtstreeks op het gefundeerde zand geplaatst. Een uitzondering vormen mogelijk de dragende buitenmuren van het huis op de overgang van de gracht naar de huisplaats. In werkput 2 is op deze plaats een (mogelijke) uitbraaksleuf van een muur aangetroffen. De hoeveelheid puin langs de rand van de huisplaats is in werkput 2 overigens dermate groot dat het vermoeden bestaat dat het hoofdgebouw van Huis Bevervoorde aan deze zijde van de huisplaats in of op de rand van de gracht heeft gestaan (figuur 4). Niet uitgesloten is dat zich hier, maar ook aan de andere zijden van de huisplaats, op een grotere diepte nog funderingsresten en/of -palen bevinden.

De vulling van de gracht rondom de huisplaats bestaat uit sterk humeus, zwartgrijs zand en is rijk aan slooppuin (baksteen, mortel, veldkeien, etc.) en bewoningsafval (aardewerk, bot, glas, etc.; figuur 4). In de werkputten 1, 2 en 4 zijn aan de buiten- en binnenzijde van de gracht enkele decimeters brede puinbanen aangetroffen. Waarschijnlijk betreft het puin dat tijdens de sloop van Huis Bevervoorde op de taluds van de gracht is achtergebleven. Een concentratie dakpanfragmenten in de grachtvulling ten zuiden van de huisplaats houdt mogelijk verband met een bijgebouw dat zich direct ten zuiden van deze gracht heeft bevonden (kaartbijlage 1: spoor 25).

Figuur 4: Overzicht over werkput 2 vanaf de huisplaats met op de voorgrond de opgevlde gracht met slooppuin (foto RAAP).

Figuur 5: Uitbraaksleuf van een bijgebouw in werkput 5 (foto RAAP).

Langs de randen van de gracht in de werkputten 1, 2, 3 en 4 is verder een lichter gekleurde, bruingrijze insteek of oeverzone onderscheiden, die niet tot de feitelijke grachtvulling is gerekend (kaartbijlage 1 en bijlage 1: sporen 6, 8, 10, 12 en 34).

In het noorden van werkput 5 is tijdens het proefsleuvenonderzoek de watergang die de gracht van Huis Bevervoorde met de Dorpsgoot zou verbinden, niet aangetroffen. Op de bewuste locatie bevinden zich enkele opgevulde greppels. Wel is ten zuiden van de locatie van de vermeende watergang een ongeveer vier meter brede gracht of sloot aangesneden waarvan het bestaan voorheen onbekend was en die onmiskenbaar deel uitmaakt van het grachtenstelsel rond Huis Bevervoorde (kaartbijlage 1: spoor 28). De vulling van de gracht in werkput 5 is namelijk identiek aan de vulling van de gracht rondom de huisplaats. Door middel van enkele boringen is vastgesteld dat de onbekende gracht tot ongeveer 2,0 m -Mv reikt en dat de onderste helft van de grachtvulling uit een ongeveer één meter dik veenpakket bestaat. Verder is deze gracht duidelijk op de omgrachte huisplaats ten oosten ervan georiënteerd. Op grond van de ligging en oriëntatie is het vrijwel zeker dat het aangetroffen grachtgedeelte in werkput 5 deel uitmaakt van een voormalige gracht rondom een ten westen en zuidwesten van Huis Bevervoorde gelegen (L-vormige) voorhof waarop de bedrijfsgebouwen van het huis stonden. Duidelijk is ook dat de in 2000 door middel van geofysisch onderzoek vastgestelde watergang richting de Dorpsgoot in werkelijkheid eveneens deel uitmaakte van de gracht rond de voorhof.

In het gebied ten zuiden van de gracht in werkput 5 bevindt zich over een grote oppervlakte een vrijwel aaneengesloten gebied met een sterk humeus, zwartgrijs zandpakket dat rijk is aan slooppuin en bewoningsafval (kaartbijlage 1: sporen 1, 4, 30 en 31). Door middel van een boring in spoor 30 is vastgesteld dat de dikte van het zandpakket daar 80 cm bedraagt. De exacte aard en genese van het pakket is echter vooralsnog onduidelijk. Het is mogelijk dat het om materiaal gaat waarmee een laag terreingedeelte gedeeltelijk is opgehoogd of een depressie is opgevuld. Daarnaast is het mogelijk dat het zandpakket op een grotere diepte uit verschillende grondsporen bestaat. Hierbij kan gedacht worden aan een concentratie van diepe (afval-)kuilen, waterputten en greppels, maar bijvoorbeeld ook aan een dwarsgracht(-je) dat de voorhof in twee delen verdeelde.

In het uiterste zuiden van werkput 5 is de uitbraaksleuf van een muur en hoek van een bakstenen bijgebouw aangetroffen (kaartbijlage 1 en figuur 5: sporen 3 en 29). De 50 tot 75 cm brede uitbraaksleuf is gevuld met een grijs mengsel van zand, mortel en puin. Aan de westzijde van de uitbraaksleuf is vermoedelijk nog een restant van de originele funderingsgreppel aanwezig (kaartbijlage 1: spoor 2).

Naast grachten zijn in alle werkputten opgevulde greppels of sloten aangetroffen (figuur 6). De vulling bestaat uit zand of kleiig zand. De kleur van de vulling varieert van grijs tot donkerbruingrijs. In de werkputten 1, 3 en 5 gaat het telkens om twee (of meer) parallelle greppels die elkaar lijken te oversnijden (kaartbijlage 1: sporen 7, 16, 17, 22, 23, 26, 27 en 32).

Figuur 6: Overzicht over werkput 1 met op de voorgrond enkele greppels en op de achtergrond de omgrachte huisplaats (foto RAAP).

Vermoedelijk is altijd slechts sprake geweest van een enkele greppel en vertegenwoordigt een van de twee sporen een latere fase van dezelfde greppel. Aangezien de greppels in de werkputten 1 en 3 samenvallen met een kavelgrens op de kadastrale minuut van 1832 en de greppels in werkput 5 de gracht lijken te kruisen, is een relatie met Huis Bevervoorde onzeker. Vermoedelijk gaat het bij deze greppels om kavelsloten die pas na het verdwijnen van Huis Bevervoorde zijn gegraven. Twee andere greppels zijn aangetroffen in respectievelijk werkput 2 en werkput 4 (kaartbijlage 1: sporen 5 en 15). Beide (donker)grijze greppelvullingen bevinden zich op de voorhof en zijn op de gracht georiënteerd. Deze greppels zijn van een hogere ouderdom.

Verder is in de proefsleuven sprake van een klein aantal kuilen en paalkuilen. In werkput 3 is een ronde tot ovale kuil van onbekende origine aangetroffen (kaartbijlage 1: spoor 13). In werkput 2 zijn twee paalkuilen en een langwerpige kuil aangetroffen (kaartbijlage 1: sporen 18, 19 en 36). De paalkuilen kunnen duiden op de voormalige aanwezigheid van een houten gebouw of bouwsel (zie § 4.2.2).

4.2 Archeologische vondsten

4.2.1 Inleiding

Hoewel onderhavig onderzoek kleinschalig van aard was en de aangetroffen archeologische sporen niet zijn opgegraven, is een relatief grote hoeveelheid archeologische vondsten gedaan. Het gaat zonder uitzondering om artefacten (bijv. aardewerk, bot en bouw materiaal) die zijn aangetroffen tijdens de aanleg van de werkputten of die zijn verzameld op de stort. De stortvondsten zijn in vakken verzameld en kunnen met enige mate van zekerheid aan bepaalde archeologische sporen worden toegewezen. De archeologische vondsten zijn verdeeld in vier categorieën: aardewerk, bouw materiaal, bot en metaal.

4.2.2 Aardewerk

Aardewerk is de meest omvangrijke vondstcategorie. Tijdens het onderzoek zijn enkele honderden aardewerkscherven aangetroffen. Een klein deel van het aardewerk dateert uit de Late Middeleeuwen (1050-1500 na Chr.). De oudste vondst van het terrein van Huis Bevervoorde is een scherf geelwitbakkend Pingsdorf-aardewerk. Deze scherf is aangetroffen op de stort van werkput 5 en afkomstig uit spoor 28 of spoor 30 (kaartbijlage 1). De desbetreffende scherf moet gedateerd worden in de tijdspanne eind Vroege Middeleeuwen (Vroege Middeleeuwen D: 900-1050 na Chr.) tot en met de eerste helft van de Late Middeleeuwen (Late Middeleeuwen A: 1050-1250 na Chr.). Verder zijn verspreid over het terrein zeven Rijnlandse (proto-)steengoedscherven uit de tweede helft van de Late Middeleeuwen aangetroffen (Late Middeleeuwen B: 1250-1500 na Chr.). Vijf van deze scherven zijn gedetermineerd als Siegburger aardewerk uit de 14e en 15e eeuw en twee scherven (meer algemeen) als Rijnlands steengoed uit de 15e en/of de eerste helft van de 16e eeuw. Vier van de laat-middeleeuwse (proto-)steengoedscherven zijn afkomstig uit de grachtvulling in de werkputten 1, 3 en 4 (kaartbijlage 1: sporen 6 of 24, 10, 11 en 12). Eén scherf is afkomstig uit de bouwvoor op de rand van de huisplaats in werkput 1. Eén scherf is aangetroffen op de stort naast een opgevulde greppel (kaartbijlage 1: spoor 16). Verder is een scherf Siegburger aardewerk uit de eerste helft van de 14e eeuw afkomstig uit de vulling van een 'oude' greppel in werkput 2 (kaartbijlage 1: spoor 15).

Deze scherven duiden op activiteiten op het terrein van Huis Bevervoorde in de Late Middeleeuwen. De geringe hoeveelheid laat-middeleeuwse vondsten geeft geen uitsluitsel over de aard van deze activiteiten. Misschien vormen de scherven een aanwijzing voor het bestaan van een laat-middeleeuwse (agrarische) voorganger van de havezate Bevervoorde op of in de nabijheid van het havezaterrein (mogelijk erve Wissink; zie § 2.2). Een aantal paalkuilen en greppels, waarvan één een laat-middeleeuwse scherf bevatte, kan mogelijk aan de laat-middeleeuwse bewonings- of gebruiksfase worden toegewezen.

Het merendeel van de tijdens het proefsleuvenonderzoek gevonden aardewerkscherven dateert uit de Nieuwe tijd (vanaf 1500 na Chr.) en is voornamelijk afkomstig uit de vulling van de gracht en uit de zwarte laag in het zuiden van werkput 5 (kaartbijlage 1 en bijlage 1). Het gaat hoofdzakelijk om scherven grijsbakkend aardewerk, roodbakkend geglazuurd aardewerk en steengoed scherven.

Bij het grijsbakkend aardewerk gaat het om scherven van grote kommen en/of schalen. Grijsbakkend aardewerk is in Oost-Nederland (Achterhoek en Twente), in tegenstelling tot elders in Nederland waar dit aardewerk vrijwel uitsluitend in de Late Middeleeuwen voorkomt, tot in de 16e of mogelijk zelfs 17e eeuw in productie en gebruik geweest. Voor de grijsbakkende scherven van het terrein van Huis Bevervoorde is een datering in de 16e eeuw het meest waarschijnlijk.

Het roodbakkend geglazuurd aardewerk bestaat onder andere uit scherven van kommen, schalen, kookpotten, pispotten, kannen en borden uit hoofdzakelijk de 17e en 18e eeuw. Het gaat om lokaal geproduceerd aardewerk, aardewerk afkomstig uit het West-Münsterland (Ochtrup), Fries-roodbakkend aardewerk (o.a. vlekkenpotten) en Nederrijns roodbakkend aardewerk.

De tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen steengoed scherven zijn afkomstig uit het Rijnland, Raeren, het Westerwald, het West-Münsterland (Stadlohn/Vreden) en Engeland. Het gaat voornamelijk om scherven van drinkgerei (o.a. kannen, bekers en kopjes) en voorraadpotten. Uit de 16e eeuw dateren onder andere een scherf zogenaamde hafner-waar uit de omgeving van Keulen, een scherf Siegburger steengoed en een scherf Raerener steengoed. Uit de 17e en 18e eeuw dateren scherven van onder andere een Westerwalder bierkan en tuitpot en van grote voorraadpotten uit het West-Münsterland. Uit Engeland is een scherf industrieel steengoed afkomstig. Dit steengoed komt vooral voor in de periode van omstreeks 1740 tot 1760 (Bartels, 1999).

Verder is een klein aantal scherven aangetroffen van faience- en majolicaborden uit de tweede helft van de 17e en 18e eeuw, een scherf van een theekopje van Chinees porselein uit de 18e eeuw en twee scherven industriële witte keramiek (*pearle- en creamware*) uit het laatste kwart van de 18e eeuw. Eén handbeschilderde *creamware*-scherf dateert van na 1765 en is daarmee de jongste scherf van het terrein van Huis Bevervoorde.

Tenslotte kunnen enkele koppen en stelen van tabakspijpen uit de 17e en/of 18e eeuw vermeld worden.

Een bijzondere categorie aardewerk vormen veelkleurige (polychroom) kacheltegels uit de 16e of begin 17e eeuw, waarvan enkele scherven in de vulling van de gracht in de werkputten 2 en 5 zijn aangetroffen. Enkele geel/groen/bruine fragmenten bevatten een deel van de voorstelling van een waarschijnlijk langharige, gebaarde man.

Het grootste deel van het tijdens het proefsleuvenonderzoek verzamelde aardewerk dateert uit de 17e en 18e eeuw. Scherven uit de 14e tot en met 16e eeuw ontbreken niet, maar zijn enigszins ondervertegenwoordigd. Het jongste materiaal dateert uit de laatste helft van de 18e eeuw (na 1765).

In het algemeen kan het aardewerkcomplex niet als rijk getypeerd worden. De heer M. Bartels (stadsarcheoloog Deventer) karakteriseert het aardewerkcomplex als niet bijzonder luxueus, maar zeker ook niet armzalig. In tegenstelling tot hetgeen op boerderijen gebruikelijk was, ligt de nadruk niet op het kookgerei maar op schenk- en drinkgerei. In die zin sluit het aardewerk aan bij de adellijke status van de bewoners van de havezate.

4.2.3 Bouwmateriaal

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een groot aantal fragmenten bouwmateriaal aangetroffen, waarvan een klein, representatief deel is verzameld. Het gaat om bakstenen, dakpannen, dakleien, natuursteen en vensterglas. De fragmenten zijn in hoofdzaak afkomstig uit de vulling van de gracht en de greppels alsmede uit het uitgestrekte, donkere, zwartgrijze zandpakket in het zuiden van werkput 5 (zie § 4.1).

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een groot aantal losse baksteenfragmenten gevonden. Hieronder bevinden zich bakstenen van twee formaten. Het merendeel van de bakstenen op het terrein van Huis Bevervoorde is relatief grof, zacht gebakken en helderrood. De desbetreffende bakstenen hebben een formaat van 25/26 x 12/13 x 6/7 cm. Daarnaast is een gering aantal bakstenen van een kleiner formaat aangetroffen. Deze zijn roodbruin tot bruin, klinkend hard gebakken en hebben een formaat van 21 x 9,5/10,5 x 3,5/4 cm. Het formaat van de grote bakstenen komt overeen met dat van de bakstenen waarmee de kerk van Geesteren, de toren van de kerk van Neede en delen van de kerk van Eibergen zijn gebouwd. Uit de ouderdom van de (desbetreffende delen van de) genoemde kerken kan afgeleid worden dat bakstenen van het grote formaat zoals op het terrein van Huis Bevervoorde zijn gevonden, in de heerlijkheid Borculo in de 15e en 16e eeuw (nog) volop werden vervaardigd. De kerk van Geesteren is opgetrokken in de tijdspanne van de 14e tot en met 16e eeuw; grote delen (schip en koor) dateren echter uit de 15e en 16e eeuw. De kerktoren van Neede is gebouwd rond 1506 en de bouw van het huidige gebouw van de kerk van Eibergen wordt tussen 1450 en 1500 gedateerd (Ter Kuile, 1958).

Verspreid in de grachtvulling zijn verder vele fragmenten van dakpannen gevonden. Het gaat om zogenaamde golfpannen. Helaas betreft het vrijwel uitsluitend kleine tot zeer kleine fragmenten, zodat gegevens over het formaat grotendeels ontbreken. Het merendeel van de pannen heeft een helderrode kleur en een dikte van ongeveer 1,5 cm. Op geen van de fragmenten is glazuur aanwezig. Op grond van enkele grotere fragmenten kan vastgesteld worden dat het sterk gewelfde, rechtsdekkende golfpannen met een grote, rechthoekige nok betreft. De inwendige holte heeft een diepte van meer dan vier cm. Daarnaast zijn fragmenten van grijze tot grijsbruine, eveneens rechtsdekkende golfplannen van een kleiner formaat en met een dikte van ongeveer één cm gevonden. Golfpannen zijn ontstaan in het begin van de 16e eeuw in de IJsselstreek. In de loop van de 16e eeuw raakten ze ook elders in Nederland in gebruik (De Vries, 1985).

Dit betekent dat de op het terrein van Huis Bevervoorde aangetroffen golfpannen gedateerd moeten worden na het begin van de 16e eeuw. Naast dakpannen is verder een gering aantal fragmenten van dakleien gevonden.

De uit de grachtvulling rond de huisplaats afkomstige fragmenten natuurstenen bouwmaterialen bestaan uit een klein aantal brokken Bentheimer zandsteen. Een van deze fragmenten vertoont sporen van bewerking en is waarschijnlijk een deel van een raamkozijn. Naast natuurstenen fragmenten zijn in de grachtvulling verscheidene onbewerkte veldkeien aangetroffen. Hun functie is onduidelijk. Mogelijk waren ze in de fundering van het huis of van de bijgebouwen verwerkt of zijn ze gebruikt in de bestrating van (een deel van) het havezaterrein.

Als laatste kunnen verspreid over het terrein aangetroffen fragmenten kleurloos tot lichtgroen vensterglas vermeld worden. Het betreft slechts zeer kleine fragmenten waaruit niets kan worden afgeleid over het formaat van de ruiten.

4.2.4 Bot

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is een relatief grote hoeveelheid bot aangetroffen, met name in de vulling van de gracht en de greppels (kaartbijlage 1: sporen 1, 6, 11, 14, 20, 21, 24, 28, 30 en 31). Het gaat voornamelijk om slachtafval met snijsporen, onder andere van runderen. Opvallend is de vondst van kaakfragmenten van één of twee grote honden in de grachtvulling ten westen van de huisplaats (kaartbijlage 1: spoor 22). Omdat het aangetroffen bot zich op een geringe diepte (ongeveer 50 cm) onder het maaiveld en boven het grondwaterpeil bevond, is de conservering matig tot slecht. De verwachting is echter dat vanwege de relatief hoge grondwaterstand op het terrein dieper gelegen bot veel beter geconserveerd zal zijn.

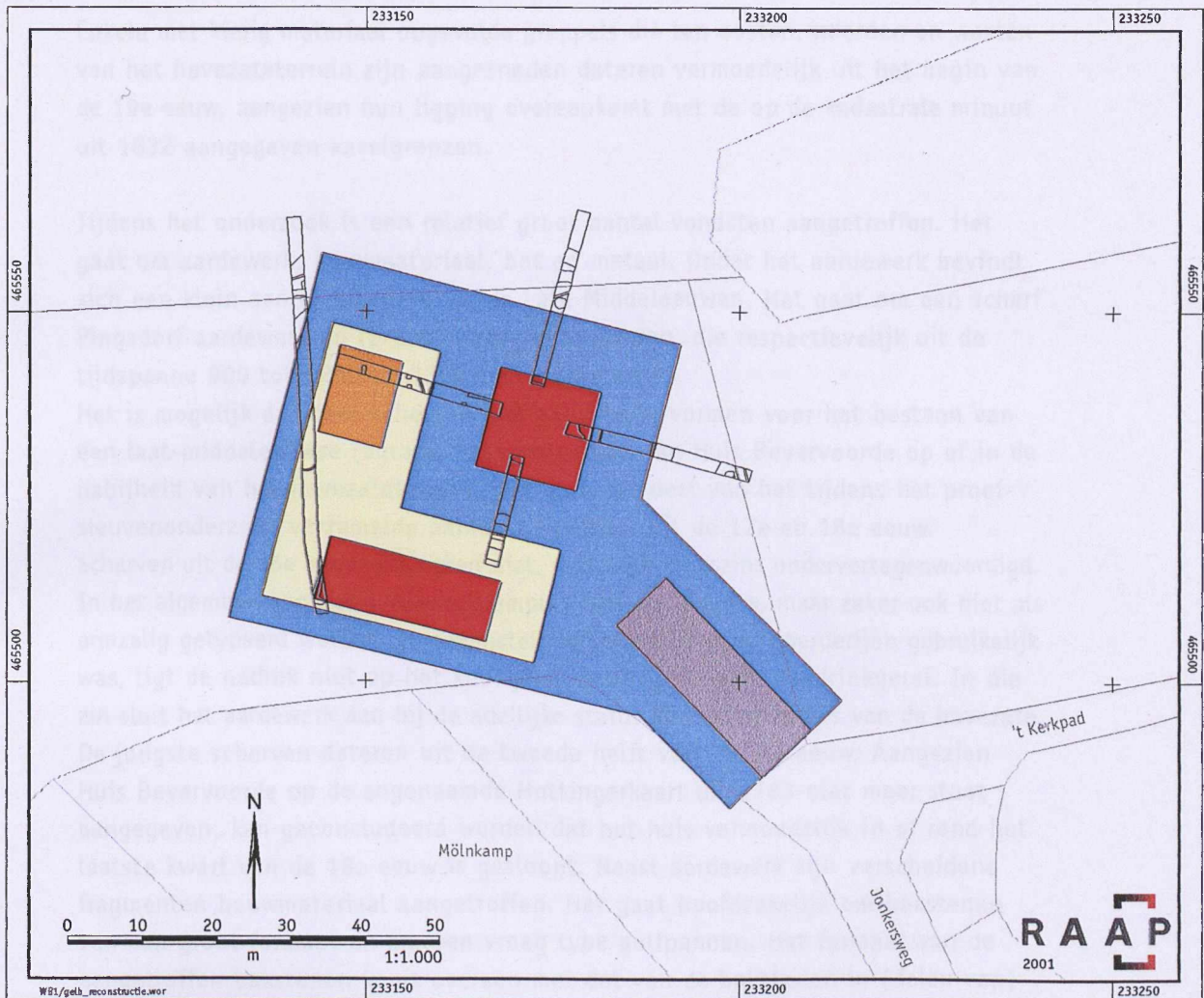
4.2.5 Metaal

Metalen voorwerpen zijn verspreid over het terrein aangetroffen. Het gaat uitsluitend om ijzeren voorwerpen waarvan de aard vanwege de aanwezigheid van een dikke laag roest niet in alle gevallen (duidelijk) herkenbaar is. Vermeldenswaardig zijn een haakje van een luik of deur (kaartbijlage 1: spoor 9), een lang, scherp voorwerp: mogelijk een mes of eventueel een stuk (deur-)beslag (kaartbijlage 1: spoor 11), een fragment van een scharnier van een luik of deur (kaartbijlage 1: spoor 14), een hoefijzer (kaartbijlage 1: spoor 31) en een stuk (deur-)beslag (kaartbijlage 1: spoor 28 of 31). Verder is een relatief grote hoeveelheid handgesmede spijkers en nagels aangetroffen.

5 Interpretatie en conclusies

Het proefsleuvenonderzoek op het terrein van de havezate Huis Bevervoorde te Gelselaar was zeer succesvol. De resultaten van het onderzoek bevestigen in grote lijnen de reeds bestaande gegevens met betrekking tot de ligging en plattegrond van het havezate terrein. Door middel van piketten is de ligging van de gracht rondom de huisplaats (ten behoeve van de inrichting van het terrein) in het veld aangegeven. Verder heeft het proefsleuvenonderzoek nieuwe informatie met betrekking tot de aanwezigheid van een omgrachte voorhof opgeleverd. De tijdens het onderzoek gedane vondsten verschaffen inzicht met betrekking tot de ouderdom en gebruiksduur van de havezate en het havezate terrein.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is geconstateerd dat de archeologische sporen en overige archeologische resten op het terrein van Huis Bevervoorde goed geconserveerd zijn en zich direct onder de circa 40 cm dikke bouwvoor bevinden. Vastgesteld is dat er sprake is van een huisplaats met een omvang van ongeveer 14 bij 14 m die omgeven was door een vierkante, ongeveer negen meter brede en twee meter diepe gracht (figuur 7). Deze gracht is opgevuld met humeus zand, veen, bewoningsafval en slooppuin. Gracht en huisplaats vormen een vierkant van ongeveer 32 bij 32 m. Op de huisplaats zijn, voor zover vastgesteld, geen resten van vloeren, muurwerk of fundamenten meer aanwezig. Vermoedelijk waren de niet dragende (binnen-)muren van Huis Bevervoorde rechtstreeks op het gefundeerde zand geplaatst. Een uitzondering vormen mogelijk de dragende buitenmuren van het huis op de overgang van de gracht naar de huisplaats. Ten zuidwesten van de (hoofd-)gracht en de huisplaats is een door een vier meter brede gracht omgeven L-vormige voorhof vastgesteld, waarop één of enkele bijgebouwen lagen. Tijdens het onderzoek is ten zuiden van de huisplaats een uitbraaksleuf van een muur van een oost-west georiënteerd, bakstenen bijgebouw aangetroffen (figuur 7). Ten noorden hiervan kan zich een tweede bijgebouw bevonden hebben. Inclusief de voorhof heeft het omgrachte havezate terrein een omvang van ongeveer 50 bij 50 m. De ligging van de gracht aan de zuidzijde van de voorhof is tijdens het proefsleuvenonderzoek niet vastgesteld. Het bestaan daarvan is echter in 1999 reeds door middel van booronderzoek aangetoond (Scholte Lubberink, 2000). Op figuur 7 is uitgegaan van een rechte gracht. Een andere mogelijkheid is dat deze gracht de contouren van de Mölnkamp volgde en derhalve een enigszins gebogen vorm had. Naast opgevulde grachten zijn ten noorden, westen en zuiden van de huisplaats enkele kuilen, paalkuilen en greppels aangetroffen. Deze dateren vermoedelijk ten dele uit de Late Middeleeuwen en vertegenwoordigen een laat-middeleeuwse gebruiks- of bewoningsfase op het terrein.

Huis Bevervoorde te Gelselaar Gemeente Borculo

Gereconstrueerde plattegrond van huis Bevervoorde
op de kadastrale minuut van 1832

legenda

reconstructie

- huis Bevervoorde en bakstenen bijgebouw
- houten of vakwerk bijgebouw (mogelijk)
- voorhof
- gracht
- toegangslaan

archeologie

- werkput met archeologische sporen

Figuur 7: Gereconstrueerde plattegrond van Huis Bevervoorde.

Enkele met kleiig materiaal opgevulde greppels die ten oosten, noorden en westen van het havezaterrein zijn aangesneden dateren vermoedelijk uit het begin van de 19e eeuw, aangezien hun ligging overeenkomt met de op de kadastrale minuut uit 1832 aangegeven kavelgrenzen.

Tijdens het onderzoek is een relatief groot aantal vondsten aangetroffen. Het gaat om aardewerk, bouwmetaal, bot en metaal. Onder het aardewerk bevindt zich een klein aantal scherven uit de Late Middeleeuwen. Het gaat om een scherf Pingsdorf-aardewerk en (proto-)steengoedscherven, die respectievelijk uit de tijdspanne 900 tot 1250 en 1300 tot 1500 dateren.

Het is mogelijk dat deze scherven een aanwijzing vormen voor het bestaan van een laat-middeleeuwse (agrarische) voorganger van Huis Bevervoorde op of in de nabijheid van het havezaterrein. Het grootste deel van het tijdens het proefsleuvenonderzoek verzamelde aardewerk dateert uit de 17e en 18e eeuw.

Scherven uit de 16e eeuw ontbreken niet, maar zijn enigszins ondervertegenwoordigd. In het algemeen kan het aardewerkcomplex niet als luxueus, maar zeker ook niet als armzalig getypeerd worden. In tegenstelling tot hetgeen op boerderijen gebruikelijk was, ligt de nadruk niet op het kookgerei maar op schenk- en drinkgerei. In die zin sluit het aardewerk aan bij de adellijke status van de bewoners van de havezate. De jongste scherven dateren uit de tweede helft van de 18e eeuw. Aangezien Huis Bevervoorde op de zogenaamde Hottingerkaart uit 1783 niet meer staat aangegeven, kan geconcludeerd worden dat het huis vermoedelijk in of rond het laatste kwart van de 18e eeuw is gesloopt. Naast aardewerk zijn verscheidene fragmenten bouwmetaal aangetroffen. Het gaat hoofdzakelijk om bakstenen van een groot formaat en om een vroeg type golfpannen. Het formaat van de aangetroffen bakstenen komt overeen met dat van de bakstenen in (delen van) de kerken van Geesteren, Neede en Eibergen uit de 15e en 16e eeuw. Golfpannen worden vanaf omstreeks 1500 gebruikt. Op grond van de datering van de fragmenten bouwmetaal is het waarschijnlijk dat Huis Bevervoorde en tenminste één bijgebouw in de 16e eeuw in baksteen zijn opgetrokken. Mogelijk bestaat er een verband met de komst van Sweder van Bevervoorde naar Gelselaar in 1526. Op grond van de laat-middeleeuwse scherven kan een oudere, laat-middeleeuwse bouw- en bewoningsfase niet geheel uitgesloten worden. Hierbij moet opgemerkt worden dat archeologische resten van een dergelijke oudere fase zich ook elders op het terrein (buiten het onderzochte gebied) kunnen bevinden. Verder zijn tijdens het proefsleuvenonderzoek relatief veel botfragmenten gevonden. De aanwezigheid van bot op een geringe diepte onder de bouwvoor duidt op goede conserveringsomstandigheden. Deze omstandigheden zullen met een toenemende diepte nog beter worden. Dit betekent dat met name de grachtvullingen op het terrein van Huis Bevervoorde veel goed geconserveerde organische resten (bot, hout, zaden, etc.) zullen bevatten.

Literatuur

- Bartels, M.**, 1999. *Steden in scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Stichting Promotie Archeologie/Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Zwolle/Amersfoort.
- Derking, A.J.**, 1995. Vijf Borculosche havezaten. In: L.H. Maas & A.H.G. Schaars (red.); *Boerderij en veldnamen in Borculo. Verzameld door G.H. Eggink en R. ten Pas* (pag. 33-37). Stichting Staring Instituut/ Mr. N.J. Steenbergenstichting, Wageningen.
- Fahne, A.**, 1858. *Geschichte der Westphälischen Geschlechter unter besonderer Berücksichtigung ihrer Uebersiedelung nach Preussen, Curland und Liefland*. J.M. Heberle, Köln.
- Gevers, A.J., & A.J. Mensema**, 1985. *Over de hobbelde bobbelde heyde. Andries Schoemaker, Cornelis Pronk en Abraham de Haen op reis door Overijssel, Drente en Friesland in 1732*. Canaletto, Alphen aan den Rijn.
- Gevers, A.J., & A.J. Mensema**, 1995. *De havezaten in Twente en hun bewoners*. Waanders Uitgevers/Rijksarchief in Overijssel, Zwolle.
- Haga, A.**, 1948. *Repertorium op de leenprotocollen van het Huis Heeckeren bij Goor (1647-1797)*. Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis/N.V. Deventer boek- en steendrukkerij, Deventer.
- Hagens, H.**, 1979. *Molens, mulders en meesters. Negen eeuwen watermolens in Twente en de Gelderse Achterhoek*. Hengelo (uitgave in eigen beheer).
- Heuvel, H.W.**, 1973. Oud-Gelselaar, kijkjes in het verleden. In: H.W. Heuvel; *Nagelaten werk. Onder auspiciën van de Meester Hendrik Willem Heuvelstichting* (pag. 164-188). Twents-Gelderse Uitgeverij W.G. Witkam, Enschede.
- Kleinsman, W.B., & J.A.M. ten Cate**, 1979. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, Blad 34/35 Enschede-Glanerbrug*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Kuile, E.H. ter**, 1958. *De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst. Geïllustreerde beschrijving uitgegeven vanwege de Rijkscommissie voor de monumentbeschrijving. Deel IV de provincie Gelderland, tweede stuk: het kwartier van Zutfen*. Staatsdrukkerij- en uitgeversbedrijf, 's Gravenhage.
- Maas, L.H., & A.H.G. Schaars (red.)**, 1995. *Boerderij en veldnamen in Borculo. Verzameld door G.H. Eggink en R. ten Pas*. Stichting Staring Instituut/Mr. N.J. Steenbergenstichting, Wageningen.
- Martens van Sevenhoven, G.A.H.**, 1924. De ridderschap van Borculo. *Bijdragen en mededelingen van vereniging Gelre XXVII*: 229-231.

- Scholte Lubberink, H.B.G.**, 2000. Milieuzorggebied Neede-Borculo, gemeente Borculo; archeologisch onderzoek in het dal van de Koningsbeek te Gelselaar. *RAAP-rapport 540*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Snouckaert van Schauburg, A.C.**, 1884. Gelselaar. In: A.C. Snouckaert van Schauburg; Afschriften van grafzerken en wapenborden in kerken van zes- en veertig plaatsen in Overijssel, Gelderland en omstreken. *De Nederlandsche Heraut I*: 207-208.
- Stiboka**, 1979. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 34 West Enschede en 34 Oost Enschede-Glanerbrug*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Vaarwerk, B.H.M. te**, zonder jaartal. *Verpondingskohier van de stad en heerlijkheid Borculo* (ongepubliceerde transcriptie en bewerking).
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie**, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.
- Vries, D.J. de**, 1985. Over pannen en daktegels: traditie en innovatie in de Late Middeleeuwen. *Overijsselse Historische Bijdragen. Verslagen en mededelingen vereniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis* 100: 83-142.

Gebruikte afkortingen

Mv	maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil

Overzicht van figuren en (losse kaart-)bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Huis Bevervoorde getekend door Cornelis Pronk in 1732 (Gevers & Mensema, 1985).
- Figuur 3.** Overzicht van het meetsysteem en de werkputten op het resultaat van het weerstandsonderzoek uit 1999.
- Figuur 4.** Overzicht over werkput 2 vanaf de huisplaats met op de voorgrond de opgevulde gracht met slooppuin (foto RAAP).
- Figuur 5.** Uitbraaksleuf van een bijgebouw in werkput 5 (foto RAAP).
- Figuur 6.** Overzicht over werkput 1 met op de voorgrond enkele greppels en op de achtergrond de omgrachte huisplaats (foto RAAP).
- Figuur 7.** Gereconstrueerde plattegrond van Huis Bevervoorde.

Bijlage 1. Lijst van sporen.

Kaartbijlage 1. Overzicht van de aangetroffen grondsporen.

Verklarende woordenlijst

- artefact** alle door de mens gemaakte of gebruikte voorwerpen
- broekgebied** drasland, moerassig land
- dekzand** fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente)
- eenmanses** aanduiding voor een kleine es die slechts door één of enkele boeren wordt bewerkt. Vaak ook aangeduid met de term kamp
- enkeerdgrond** dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd
- genese** wording, ontstaan
- riddermatig** (van afkomst en landgoederen) beantwoordend aan de voorwaarden die voor het lidmaatschap van de ridderschap zijn gesteld
- verpondingskohier** de verponding is een vorm van grondbelasting uit de 17e eeuw. In het verpondingskohier zijn de belastingplichtigen, de aangeslagen goederen en de belasting(opbrengst) opgesomd
- vlekkenpotten** rood aardewerk met geel glazuur met bruine mangaanvlekken

Bijlage 1: Lijst van sporen

- Spoor 1 (werkput 5):** aard onbekend, mogelijk een ophogingslaag, kleur zwartgrijs gevlekt, vulling sterk humeus zand doorspekt met puin, mortel en houtskool (zie ook spoor 4 en 31).
- Spoor 2 (werkput 5):** kleur donkergrijs, vulling humeus zand, vermoedelijk insteek funderingsleuf muur bijgebouw (zie ook spoor 3).
- Spoor 3 (werkput 5):** uitbraaksleuf van een muur van een bijgebouw, kleur grijs, vulling licht humeus zand met veel puin en mortel (zie ook spoor 2 en 29).
- Spoor 4 (werkput 5):** aard onbekend, mogelijk een ophogingslaag, kleur zwartgrijs gevlekt, vulling sterk humeus zand doorspekt met puin, mortel en houtskool (zie ook spoor 4 en 31).
- Spoor 5 (werkput 4):** greppel, kleur grijs, vulling licht humeus zand.
- Spoor 6 (werkput 4):** insteek gracht, kleur lichtbruingrijs, licht humeus zand met mortel- en leemvlekken, weinig puin (zie ook spoor 24).
- Spoor 7 (werkput 1):** greppel, kleur zwartgrijs met ijzervlekken, vulling sterk humeus, licht kleiig zand (zie ook spoor 17).
- Spoor 8 (werkput 1):** insteek gracht, kleur lichtbruingrijs gevlekt, vulling humeus, licht kleiig zand (zie ook spoor 9).
- Spoor 9 (werkput 1):** gracht, kleur zwartgrijs, vulling sterk humeus zand met puin, mortel en houtskool; de gracht wordt zowel in het oosten als in het westen begrensd door een enkele decimeters brede puinbaan (zie ook spoor 8 en 10).
- Spoor 10 (werkput 1):** insteek gracht, kleur lichtbruingrijs, vulling licht humeus zand met puinbrokken (zie ook spoor 9).
- Spoor 11 (werkput 3):** gracht, kleur zwartgrijs, vulling sterk humeus zand met mortelvlekken, houtskool en puin (zie ook spoor 12).
- Spoor 12 (werkput 3):** insteek gracht, kleur bruingrijs, licht humeus zand (zie ook spoor 11).
- Spoor 13 (werkput 3):** kuil, kleur bruingrijs gevlekt met ijzervlekken, licht humeus zand.
- Spoor 14 (werkput 2):** gracht, kleur zwartgrijs, vulling sterk humeus zand met zeer veel puin, mortel en veldkeien; aan de westzijde wordt dit spoor begrensd door een enkele decimeters brede puinbaan (zie ook spoor 20 en 21).
- Spoor 15 (werkput 2):** greppel, kleur donkerbruingrijs met lichtgrijze vlekken, vulling humeus zand.
- Spoor 16 (werkput 5):** greppel, kleur donkerbruingrijs gevlekt, vulling sterk humeus zand met puin, spoor 16 wordt in tweeën gedeeld door een recente verstoring (waterleidingsleuf; zie ook spoor 26 en 27).
- Spoor 17 (werkput 1):** greppel, kleur zwartgrijs met ijzervlekken, vulling sterk humeus, licht kleiig zand (zie ook spoor 7).

- Spoor 18 (werkput 2):** paalkuil, kleur zwartgrijs, vulling humeus zand met puinbrokjes.
- Spoor 19 (werkput 2):** paalkuil met paalkern, kleur kuil bruingrijs, kleur kern zwartgrijs, vulling humeus zand.
- Spoor 20 (werkput 2):** gracht, mogelijk met uitbraaksleuf, kleur zwartgrijs, sterk humeus zand met zeer veel puin en mortel (zie ook spoor 14 en 21).
- Spoor 21 (werkput 2):** insteek gracht(?), mogelijk uitbraaksleuf, kleur zwartgrijs, sterk humeus zand met zeer veel puin en mortel (zie ook spoor 14 en 20).
- Spoor 22 (werkput 3):** greppel, kleur grijsbruin met ijzervlekken, vulling humeus, kleiig zand.
- Spoor 23 (werkput 3):** greppel, kleur donkerbruingrijs met ijzervlekken, vulling licht humeus, kleiig zand met puinbrokken.
- Spoor 24 (werkput 4):** gracht, kleur donkerbruingrijs, vulling sterk humeus met veel puin; langs de zuidzijde van spoor 24 op de overgang naar spoor 34 bevindt zich een enkele decimeters brede puinbaan (zie ook spoor 25 en 34).
- Spoor 25 (werkput 4):** concentratie dakpanfragmenten in de gracht, kleur zwartgrijs, vulling sterk humeus zand met veel houtskool (zie ook spoor 24).
- Spoor 26 (werkput 5):** greppel, kleur donkergrijs met lichtgrijze vlekken, vulling humeus zand (zie ook spoor 27).
- Spoor 27 (werkput 5):** greppel, kleur donkerbruingrijs, vulling kleiig ijzerrijk humeus zand met puin (zie ook spoor 16 en 26).
- Spoor 28 (werkput 5):** gracht, kleur zwartgrijs gevlekt, vulling sterk humeus zand, veel puin, mortel en houtskool; door middel van boringen is vastgesteld dat de diepte van deze gracht 160 cm onder het opgravingsvlak bedraagt en dat op 60 cm onder het opgravingsvlak een veenpakket begint.
- Spoor 29 (werkput 5):** mogelijk onderdeel van een uitbraaksleuf van een muur van een bijgebouw, kleur grijs, vulling licht humeus zand met veel puin en mortel (zie ook spoor 3).
- Spoor 30 (werkput 5):** aard onbekend, mogelijk een ophogingslaag, kleur zwartgrijs gevlekt, vulling sterk humeus zand, veel puin, mortel en houtskool; door middel van een boring is geconstateerd dat de dikte van deze laag of diepte van dit spoor 80 cm is.
- Spoor 31 (werkput 5):** aard onbekend, mogelijk een ophogingslaag, kleur zwartgrijs gevlekt, vulling sterk humeus zand, veel puin, mortel en houtskool (zie ook spoor 1 en 31).
- Spoor 32 (werkput 1):** insteek greppel, kleur donkerbruingrijs met ijzervlekken, vulling humeus zand.
- Spoor 33 (werkput 1):** insteek greppel, kleur lichtbruingrijs met ijzervlekken, vulling licht humeus zand.
- Spoor 34 (werkput 4):** insteek gracht (vermoedelijk), kleur bruingrijs, vulling licht humeus zand (zie ook spoor 24).
- Spoor 35 (werkput 4):** brok mortel in de randzone van de gracht, kleur geelwit (zie ook spoor 6).
- Spoor 36 (werkput 2):** aard onbekend, kleur donkerbruingrijs gevlekt, vulling humeus zand.

RAAP

Adviesbureau

Archeologisch